

MÜSLÜMAN KÜLTÜRDE
KUR'AN'A YABANCILAŞMA SÜRECİ

TEDVİN ASRI 632-861

AHMET AKBULUT

OTTO

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
İNSAN ÖZGÜRLÜĞÜ	17
1. İnsanın Kaderi Üzerine	17
İKİNCİ BÖLÜM	
KUR'AN'DA EGEMENLİK SORUNU	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KUR'AN'DA ALLAH-İNSAN İLİŞKİSİ ÜZERİNE	67
1. Allah'ın Varlığı	67
2. Allah'ın Birliği	69
3. İnsanın Yaratılması	70
4. Allah'ın Vekilliği	72
5. Allah-İnsan İletişimi	74
6. Allah'ın Dostluğu	76
7. Allah ile Barış	77
8. Allah Sevgisi	79
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İNSANIN SORUMLULUĞU	81
1. Kalam'da Vahiy	81
2. Kur'an'da Elçi ve Vekil Kavramları	87
3. Allah'ın Vekâleti Konusu	89
4. Resul ve Risalet	90
5. Kur'an'da Vahyin Mahiyeti	92
BEŞİNCİ BÖLÜM	
KUR'AN'DA HİKMET KAVRAMI ÜZERİNE	99
1. Hikmet ve Kitâb Kelimelerinin Birlikte Geçtiği Ayetler	100
2. Hikmet Kelimesinin Kitâb Kelimesinden Bağımsız Geçtiği Ayetler	106

ALTINCI BÖLÜM

SELEFİLİĞİN VE HADİŞÇİLİĞİN TEOLOJİK

TEMELLERİ ÜZERİNE	123
1. Giriş	124
2. Selefi Zihnin Ortaya Çıkış Süreci	130
3. Selefiyye'nin Düşünce Kodları	136
4. Sonuç	142

YEDİNCİ BÖLÜM

İNSAN ZİHNİNİN İNŞASI	145
1. Müslüman Kültürde Kur'an Otoritesinin Sarsılma Süreci	145
2. Müslüman Zihinde Önemli Kırılma Noktaları	154
2.1. Siyasi Kırılma Noktası	154
2.2. Dinî Kırılma Noktası	160
2.2.1. Kaderin İman Esasları Arasına Girmesi ve Dinde Sapmanın Başlangıcı	160
2.2.2. Mevali Tehlikesi	164
2.3. İlmî Kırılma Noktası	166
2.3.1. Emîn-Me'mûn Mücadelesi ve Mihne-Karşı Mihne Süreçleri	166
2.4. İdeolojik Kırılma: Ezilmişlerin İdeolojisi Olarak İslamcılık/Bilinçaltı Müslümanlığı	179
3. Sonuç	189

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MÜSLÜMAN ZİHNİN YENİDEN İNŞASINDA

KELAM İLMİNİN ÖNEMİ VE İŞLEVİ	193
1. Yaratan-Yaratılan İlişkisi: Dinî Alan	194
2. Egemenliğin Vekâlet Yoluyla Kullanımı: Siyasi Alan	198
3. Varlığın Yasalarını Araştırma Emri: İlmî Alan	202
4. Dinî, Siyasi ve İlmî Alanlarda Kırılmalar ve Bugüne Yansımaları	204
5. Yeni Bir Uygarlık İdeali İçin Kelamın Fonksiyonu	208
6. Sonuç	214

KAYNAKLAR	217
-----------------	-----

DİZİN	225
-------------	-----

ÖNSÖZ

Kültürel alandaki değişimi ancak zihinsel ve duygusal dünyalarda yapılan değişim sağlayabilir. Bu nedenle biz, Müslüman zihnin işleyiş tarzını değiştirmenin yollarını bulmalıyız. Fikir ithal eden bir zihin değil, fikir üreten bir zihin inşa etmeliyiz. Çünkü Müslüman bireyin yaratıcı enerjisini açığa çıkaracak bir yapıyı oluşturmak zorundayız.

Müslümanların oluşturması gereken zihinsel yapı, Kur'an'ın önerdiği ilkeleri, her dönem Müslümanının içinde bulunduğu duruma uygun bir şekilde anlama sorumluluğunu taşır nitelikte olmalıdır. Bu nedenle öncelikle İslam'ın temel değer yargılarını tespit etmek durumundayız. Bu temel yargılardaki uzlaşma, bize temel bir bakış açısı sunacaktır. Temellerde uzlaşsaksak, ayrıntılardaki farklılaşma sorun teşkil etmeyecektir. Geleneğimiz bu tarz bir sorgulamaya tabi tutulduğunda, bütün çatışmaların, ayrıntılardaki farklılıklardan kaynaklandığı görülecektir. Bu geleneği, maziye sürgün ederek yeni bir başlangıç yapmak zorundayız. Çünkü din, bir toplumda tarihsel ve kültürel dokunun canlı parçası olup gündelik hayatın kılcal damarlarında dolaşan tüm dünyamıza ait bir hareket sistemidir. Bunun farkında olmayan Müslüman bireyin en büyük düşmanı ise dün de bugün de İslam dini konusundaki cehaletidir.

Din konusundaki cehaleti gidermeden dinsel geleneği sorgulamaya da değiştirmeye de imkân yoktur. Batılı bir yazarın şu tespitini önemli buluyorum: "Hristiyanlar âlim olunca Hristiyanlıktan; Müslümanlar da cahil kalınca Müslümanlık-

tan çıkarlar.”¹ Bu bir gerçektir ve entelektüel zihinler bu gerçeği görmektedir. Müslüman zihin, cehaletten kaynaklanan önyargılar ile kuşatılmıştır. Özellikle mihneden sonra *bilgi sahibi* olmadan *iman sahibi* olmanın yüceltilmesi, Müslüman aklı işlevsiz bırakmıştır. Hâlbuki ilmi öncelemek Kur'an'ın önerisidir. Değişim ve dönüşümün temelinde *ilim* olmak zorundadır. Çünkü ilimde hakem, *olgular*dır. Doğrusu İslam dini konusundaki saldırgan cehalet, Müslüman geleneğini haklılaştırmaya yaramaktadır.

Dinî alandaki cehaleti önceleyen *dinsel kültürü* değiştirmeden mevcut durumdan kurtulmanın imkânı da yoktur. 18. yüzyılda başlayan yenilenme hareketinin başarıya ulaşamamasının nedeni, Müslümanların geri kalmalarının sebebini kendileri dışında aramaları ve oluşturdukları geleneği sorgulamamalarıdır. Aynı hatayı yapmamak için günümüzde İslam'ın yaşama aktarılma biçimi, geçmişin esaretinden kurtarılmalıdır. Zira dinsel alandaki sorunlarını çözmek zorunda olan Müslüman aklın ironisi, geçmiş oluşumu sorgulayacak yerde oluşan bu geleneği çözüm olarak görmesi, sorunların nedenlerini sorgulama ihtiyacı duymamasıdır. Kavga ve çatışma istiyorsak geçmişe, uzlaşma ve çözüm istiyorsak geleceğe bakmamız gerekir. Tarihimizi 'islah' veya 'fesat' düzeyinde değil 'ibret' düzeyinde ele almak durumundayız. Zira geleneğimizde görüş ayrılıklarından doğan itikadi ve amelî mezhepler sosyolojik bir olgudur ve bu mezheplerin teolojik yönleri bulunmamaktadır.

Müslümanlar için ortak değer Kur'an'ın önerdiği Müslümanlıktır. Kur'an dışı her şeye *din kültürü* olarak bakılmalıdır. İslam dinini gönderen Yüce Allah'tır. Biz, dini Allah'a has kılmak zorundayız. İslam dini Kur'an'dan ibarettir. Daha doğrusu, Kur'an'ı anlama adına geliştirilen yorumlama biçimlerinin *ortak değer* olma imkânı yoktur. İnsani anlayışlar din sayılamaz. Bu anlayışların zamana göre Kur'an'a uygun olması değişemez olduğu anlamına da gelmez. Çünkü anlayışlar zaman ve mekâna göre değişir. Her Müslüman neslin, *İslami ilkeleri*, geleneğin algılarından değil, Kur'an'da belirtilen olgulardan çıkartması gerekir. Kur'an'ın fiilen ve fiziken gönderilmiş bir mesaj olması da

¹ Charles Mismer, *Dinlerarası Diyalog*, 11.02.2008, online, sayı: 13-14.

bunu gerektirmektedir. Kur'an'dan hareketle nesiller, çağlar ve coğrafyalar arası 'hayırda yarış'ın esas alınması zorunludur.

Bizim görevimiz, içinde bulunduğumuz ve hiçbirimizin memnun olmadığı bu durumu doğru tespit ederek bizi bu hâle getiren süreci sorgulamaktır. Müslüman bireyin zihin dünyasının kendi kendisini yenileyememesinin sebebini teşhis etmemiz gerekmektedir. Müslüman geleneğin yorumladığı İslam, yol gösterme niteliğini kaybetmiştir. Dinin yorumlanmasının belli bir zaman dilimine ait olduğunu kabul etmek, bir çeşit *zamansal ruhban sınıfı* ortaya çıkarmaktır. Kur'an'ın önerisinde ise 'ruhban sınıfı' yoktur. Ancak tarihsel süreçte Müslümanlar, Kur'anî ilkelerin belirlenmesini ve yorumunu belli bir dönemin veya zümrenin tekelinde görerek bir çeşit ruhban sınıfı yaratmışlardır. Hâlbuki her Müslüman nesil, Kur'an'dan hareketle kendi çözümünü bulmak zorundadır. Benim amacım, geçmişimize entelektüel bir yolculuk yaparak ulaştığım sonuçları mensubu olduğum İslam ümmeti ile paylaşmaktır. Bizim görevimiz ne insana karşı Allah'ı korumak ne de Allah'a karşı insanı savunmaktır. Biz durum tespiti yapmaya çalışıyoruz. Bugün Müslüman zihnin karşı karşıya geldiği sorunlar aktüel değil yapısal sorunlardır. Yapılması gereken önce bu yapısal sorunları doğru tanımlamaktır.

Kur'an, Müslüman insanın dünyaya egemen olmasını değil, dünyanın Müslüman insana egemen olmasını kınamaktadır. Yüce Allah, "Göklerde ve yerde olan her şeyi kendinden bir bağış olarak insanın emrine vermiştir."² Dünya insana verildiğine göre, Müslüman insanın dünyaya egemen olmaya çalışması gerekmektedir. Bu da Müslüman insanın donanımına bağlıdır. Bizim gözden kaçırdığımız husus da bu donanım meselesidir. İbret alınması gereken mazimizin, oraya dönmeyi yücelten bir özleme dönüştürülmesi Müslüman insanı tarih dışılığa itmektedir.

İnsanın üç önemli fitratından *siyasi* olanın inşası, sınav alanı olup insana aittir. Diğer önemli fitratı olan *ilmî* alanın inşası da insana aittir. İnsana ait bu yeteneğe *hikmet üretme* yeteneği diyebiliriz. Üçüncü önemli fitrat ise *din* ihtiyacıdır. Dinî ola-

² 45/Câsiye, 13; 7/Arâf, 32; 11/Hüd, 6; 21/Enbiyâ, 105.

nın temellerini, Yüce Allah Kur'an'da belirlemiştir. Bu temeller üzerindeki yapıyı da Müslüman insan; becerisine, zamanına, mekânına ve ihtiyacına göre inşa etmek zorundadır. Bizim sorunumuz temellerde değil, kurduğumuz yapılardır. Bu nedenle günümüzde İslam'ın yaşama aktarılma biçimi, geçmişimizin esaretinden kurtarılmalıdır. Bugün Müslümanlığın sorunu Kur'an değil, Kur'an'ın muhatabı olan Müslüman bireyin sahip olduğu zihin dünyası, ilim düzeyi, araştırma ve sorgulama becerisi, algılama yeteneği ve anlama kapasitesidir.

Hız. Peygamber'den sonra Müslümanlar önce siyasi, sonra dinî ve daha sonra da ilmî alanda yanlış istikamete sürüklenmişlerdir. Müslümanlar arasında siyasetten kaynaklanan çatışmaları değerlendirmekte zorlanan Müslüman zihin, geçmiş; yani sahabe ve tabiîn dönemini kutsayarak, siyasetten kaynaklanan bu iç savaşların faturasını *kadere*; yani Allah'a kesmiştir. Söz konusu olayların kader olduğunu ileri sürerek ideal nesilleri sorgulama alanının dışına çıkarmıştır. Yönetici sınıf bundan çok memnun olmuş, bu konudaki faaliyetleri desteklemiştir. Özellikle siyasi meşruiyet sıkıntısı çeken Emevi yönetiminin, hicri 100. yılında Halife Ömer ibn Abdilaziz'in hadislerin toplanıp kayda geçirilmesi emrini vermesiyle Hız. Peygamber referanslı hadis borsası oluşturulmuştur. Bu demektir ki Hız. Peygamber'in vefatının ardından Arap siyasi kültürü, Benî Sa'îde'de devletin yönetimine ve dine el koymuştur.

Emeviler döneminde hadis ve sünnetçilik, Arapların İslam üzerindeki tekellerini kaybetmelerine karşı geliştirilen ve devlet tarafından desteklenen bir faaliyet olarak ortaya çıkmıştır. Doğrusu *hadislerin kayda geçirilmesiyle Müslümanların Kur'an metnine yabancılaşma süreci başlamıştır*. Hız. Peygamber döneminde Kur'an tek referans kaynağı iken; tedvin döneminde onu referans kaynaklarından birisi durumuna getirmek, çok stratejik bir planlama olmuştur. Önce Kur'an'ın karşısına sünnet çıkarılmış, hadis ve sünnetin Kur'an'ı nesh edeceğine ilişkin nazariyeler üretilmiştir. Hız. Peygamber'e gelen vahyin tümü kitap olarak korunmasına ve tüm nesillere ulaştırılmasına karşın, *vahy-i gayr-i metluv* kanalı açılarak dinin yegâne kaynağı Kur'an'ın otoritesi sarsılmıştır. Dolayısıyla iki mesaj kanalı or-

KAYNAKLAR

- Abdülhamit, İrfan, *İslam'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, çev. M. Sa'im Yeprem, İstanbul 1981.
- Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamberlerin Kissaları ve Halifelerin Tarihi*, sad. Ali Aslan, İstanbul 1977.
- Ahmed ibn Hanbel, Abdullâh ibn Muhammed, *er-Redd alâ Zanâdika ve'l-Cehmiyye*, thk. Muhammed F. Ş., Şam 1376/1967.
- Ahmed ibn Hanbel, *Musned*, İstanbul 1981.
- Ahmed, Nu'man Zeki, *el-Kazâ ve'l-Kader*, Mekke, 1381/1961.
- Ahmed, Mümtaz, *State Politics and Islam*, Washington, 1986.
- Akbulut, Ahmet, "Harcîlerin Siyasi Görüşlerinin İtikadileşmesi", *AÜİFD.*, XXXI, Ankara 1989, s. 331-348.
- Akbulut, Ahmet, "Kur'an-ı Kerim'e Göre Egemenlik Meselesi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, VIII (1996), sayı: 12.
- Akbulut, Ahmet, Ahmet, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, Ankara 2015.
- Akbulut, Ahmet, *Nübüvvet Meselesi Üzerine*, Ankara 1992.
- Akkad, Abbas Mahmut, *Kur'an Felsefesi*, çev. Ahmet Demirci, Ankara 1975.
- Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine –Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri–*, İstanbul 1992.
- Ali Mebruk, *Kur'an Yazıları*, çev. Muhammed Coşkun, İstanbul 2016.
- Altundal, Aytunç, *Laiklik, Enigmaya Dönüşen Paradigma*, İstanbul 1994.
- Ammara, Muhammed, *Laiklik ve Dinî Fanatizm Arasında İslam Devleti*, çev. Ahmet Karababa ve Salih Barlak, İstanbul 1991.
- Ana Britannica*, İstanbul 1984-1990.
- Ashmawy, Muhammed Saïd, *İslam'a Karşı İslamcılık*, çev. Sibel Özbudun, İstanbul 1993.
- Askerî, Ebû Hilâl, *Arab Dilinde ve Kur'an'da Farklar Sözlüğü*, çev. Veysel Akdoğan, İstanbul 2009.
- Aslan, İbrahim, "Levh-i Mahfûz'un Delâleti Sorunu", *AÜİFD.*, L (2009), sayı: 1, s. 25-47.

- Atay, Hüseyin, "Allah'ın Halifesi İnsan", *AÜİFD*, XVIII (1972), s. 71-80.
- Atay, Hüseyin, "Dinde Mantıklılık", *AÜİFD*, XXXIV (1993), s. 25-50
- Atay, Hüseyin, "Ehlü'd Diraye-Ehlü'r Rivaye", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, İstanbul 2014.
- Atay, Hüseyin, *Arapça-Türkçe Büyük Sözlük*, Ankara 1964.
- Atay, Hüseyin, *Cehaletin Tahsili*, Ankara 2004.
- Atay, Hüseyin, *Ehl-i Sünnet ve Şia*, Ankara 1983.
- Atay, Hüseyin, *Farabî ve İbn Sina'ya Göre Yaratma*, Ankara 1974.
- Atay, Hüseyin, *İslam Hukuk Felsefesi*, Hallâf'ın *İlmu Usûlî'l-Fıkh*'ının tercemesinin "Giriş"i, Ankara 1973.
- Atay, Hüseyin, *Kur'an'a Göre Araştırmalar IV*, Ankara 1995.
- Atay, Hüseyin, *Kur'an'a Göre İmân Esasları*, Ankara 1961.
- Atay, Hüseyin, *Tabsıratu'l-Edille*, Nesefî'nin *Tabsıratu'l-Edille*'sine "Önsöz", Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, I, 43-61.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1988-1991.
- Ay, Mahmut, *Kelam İlminin Doğuşu, Sistemik Kelam*, Ankara 2011.
- Aydın, Mehmet, "İkbal'in Felsefesinde İnsan", *AÜİFD*, XXIX (1987), s. 83-106.
- Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir 1987.
- Aysan, Mustafa, *İlk Dönem İslam Toplumunun Şekillenışı*, İstanbul 1991.
- Bağcı, Hacı Musa, *İnsanın Kaderi-Hadislerin Telkin Ettiği Kader Anlayışı*, Ankara 2013.
- Bâküllânî, Ebû Bekir, *et-Temhîd fi'r Reddi alâ'l-Mulhide*, Kahire 1947.
- Başgil, Ali Fuad, *Din ve Laiklik*, İstanbul 1979.
- Bayrakdar, Mehmet, *Din Felsefesine Giriş*, Ankara 1997.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, İstanbul 2001.
- Behiy, Muhammed, *ed-Dîn ve'd-Devlet*, Beyrut 1971.
- Belâzurî, Ahmed ibn Yahyâ ibn Câbir, *Ensâbu'l Eşrâf*, ed. S.D.F. Goitein, Jerusalem 1936.
- Beyâzî, Kemaluddîn Ahmed, *İşârâtu'l-Merâm min İbârâti'l-İmam*, thk. M. Zâhid Kevserî, Kahire 1949.
- Bill, James A. and Williams, John Alden, *Shi'i Islam and Roman Catholicism and Ecclesial and Political Analysis –The Vatican, Islam and The Middle East–*, New York 1987.
- Bozkurt, Nahide, "Me'mûn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2004, XXIX, 101-104.
- Buhârî, Ebû Abdullâh ibn Muhammed, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Ş. Kurt, İstanbul 1981 (ofset).
- Bûtî, Muhammed Sa'îd Ramazân, *Kubra'l-Yakîniyât el-Kevniyye*, Şam 1402-1982.
- Bütün Dünya*, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, sayı: 103, Ankara 2010.
- Büyük Kültür Ansiklopedisi*, Ankara 1984.

- Câbirî, *Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma*, çev. Ali İhsan Pala, Mehmet Şirin Çıkar, İstanbul 2011.
- Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap Aklının Oluşumu*, çev. İbrahim Akbaba, İstanbul 1997.
- Câbirî, Muhammed Âbid, *İslam'da Siyasal Akıl*, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul 1997.
- Cemâl el-Bennâ, *el-İslâm Dinun ve Ummetun Leyse Dinen ve Devletun*, Kahire 2003.
- Cevdet Sa'îd, *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*, çev. İlhan Kutluer, İstanbul 2016.
- Cevzici, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 2000.
- Coşkun, Ahmet Hakan, *Ali Bulaç ile İslamcılık Üzerine*, İstanbul 2001.
- Curcânî, Ali ibn Muhammed, *Ta'rîfât*, İstanbul, ty.
- Çetin, Rabiye, "Ahlaki Bilinç Oluşturması Açısından Teolojik Önermeler", *Dinî Araştırmalar*, XIV (2012), sayı: 40, s. 28-46.
- Çetin, Rabiye, "Gazali'de İnsan Özgürlüğü", *Dinî Araştırmalar*, XIV (2011), sayı: 39, s. 70-86.
- Dabaşî, Hamid, *İslâm'da Otorite*, çev. Süleyman E. Gündüz, İstanbul 1995.
- Dârimî, Ebû Sa'îd Osmân ibn Sa'îd ibn Hâlid (280-893), *Kitabu'r-Redd alâ'l-Cehmiyye*, thk. Zâhir eş-Şâvîş, Beyrut 1402/1982.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, İstanbul 1970.
- Dictionnaire Larousse*, İstanbul 1993-1994.
- Dorman, Emre, *Allah'a Öğretilen Din*, İstanbul 2016.
- Düzgün, Şaban Ali, *Allah, Tabiat ve Tarih*, Ankara 2005.
- Ebû Dâvûd, Süleymân ibn el-Eş'as, *es-Sunen*, İstanbul 1981 (ofset).
- Ebû Mu'în en-Nesefî, *Tabıratu'l-Edille*, thk. Hüseyin Atay ve Ş. Ali Düzgün, DİB. Yayınları, Ankara 2004.
- Ebû Reyve, Mahmud, *Muhammedi Sünnetin Aydınlatılması*, çev. Muharrem Tan, İstanbul 1988.
- Ebû Zeyd, Nasr Hamid, *İlahi Hitabın Tabiatı*, çev. M. Emin Maşalı, Ankara 2001.
- Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, *İbâne an-Ustûli'd-Diyâne*, Kahire 1973.
- Erdemci, Cemalettin, "Mihne Sürecinin Kelam İlmine Etkileri", *Mihne Süreci ve İslami İlimlere Etkisi*, ed. Mahfuz Söylemez, Ankara 2012.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Ankara 2004,
- Ertürk, Selahattin, *Diktacı Tutum ve Demokrasi*, Ankara 1978.
- Erul, Bünyamin, "Hz. Peygamberin Bize Bıraktığı Miras", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, VII (2007), sayı: 1, s. 9-33.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul 1996.
- Esen, Muammer, *Ehl-i Sünnet Kavramının Oluşum ve Gelişim Süreci*, Ankara 2009.

- Esposito, John, *Güçlenen İslam'ın Yankıları*, çev. Erol Çatalbaş, İstanbul 1989.
- Eş'arî, *Kitâbu'l-Lum'a fi'r-Reddi alâ Ehli Ziyâğ ve'l-Bide'a*, nşr. R. J. McCarthy, Beyrut 1952.
- Eş'arî, Ebû'l-Hasan Ali ibn İsmâ'îl, *Makâlâtü'l-İsâmiyyîn ve İhtilâfû'l-Musallîn*, Kahire 1950.
- Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alpaslan Açıkgenç, Ankara 1987.
- Fazlur Rahman, *İslam and Modernity –Transformation of an Intellectual Tradition–*, Chicago 1982.
- Fiğlalî, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Ankara 1991.
- Flew, Anthony, *Yanılmışım Tanrı Varmış*, çev. Hasan Kaya-Zeynep Ertan, İstanbul 2014.
- Fuller, Graham E, *İslamsız Dünya*, çev. Hasan Kaya, İstanbul 2015.
- Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, çev. Mustafa Acar, İstanbul 2004.
- Garaudy, Roger, *Yaşayan İslam*, çev. M. Bayrakdar, İstanbul 2000.
- Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed ibn Muhammed, *Mustasfâ*, çev. Yunus Apaydın, İstanbul 2006.
- Gibb, Hamilton A. R., *İslam'da Modern Eğilimler*, çev. M. Kürşad Atalar, Ankara 2006.
- Gurâbî, Ali Mustafâ, *Târîhu'l-Fıraki'l-İslâmiyye*, Mısır 1948.
- Gustave Le Bonn, *Ulusların Yükselişinin Psikolojik Yasaları*, çev. Mehmet Demirezer, İstanbul 1998.
- Hasan Basrî, “Kader Hakkında Halife Abdülmelik ibn Mervan'a Mektup”, *AÜİFD*, III (1954), sayı: 3, s. 75-84.
- Hasan İbrâhîm Hasan, *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1964.
- Hashemi, M. Mansur, *İslami Entelektüalizm –Ali Şeriatî'den Mustafa Melikyan'a–*, çev. Abuzer Dışkaya, İstanbul 2016.
- Hatib el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed ibn Ali, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349-1931.
- Hatiboğlu, Mehmed Said, “İslam'da İlk Siyasi Kavmiyetçilik: Hilafetin Kureyşliliği”, *AÜİFD*, XXIII (1978), sayı: 1, s. 121-213.
- Hatiboğlu, Mehmed Said, *Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy*, Ankara 2009.
- Hatiboğlu, Mehmed Said, *Siyasi İctimai Hâdiselerle Hadis Münasebetleri*, yayınlanmamış doçentlik tezi, Ankara 1968.
- İbn Abdi Rabbih, Ebû Ömer Ahmed ibn Muhammed, *Kitâbu'l-İkdi'l-Ferîd*, Kahire 1367/1948.
- İbn Arabî, Muhammed ibn Abdillâh ibn Muhammed, *el-Avâsım mine'l-Kavâsım*, Kahire 1979.
- İbn Asâkir, *Tebyînu Kezîbi'l-Mufterî fi mâ Nusibe ilâ'l-İmâm Ebû'l-Hasan el-Eş'arî*, Dimaşk 1347.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus 1997.
- İbn Esîr, Ebû'l-Hasan Ali ibn Muhammed eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi't-Târîh*, tsh. Abdulvahâb en-Neccâr, Mısır 1348/1929.

- İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed, *Mu'cemu Mekâyisü'l-Luğa*, Beyrut 1999.
- İbn Hacer, Askalânî, Ebû'l-Fadl Ahmed ibn Alî, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, Beyrut 1328/1910.
- İbn Haldûn, *Mukaddime*, çev. Z. Kadiri Ugan, İstanbul 1968.
- İbn Hibbân, *es-Siretu'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ'*, Beyrut 1987.
- İbn Hişâm, Hz. Muhammed'in Hayatı, çev. Arif Erkan, İstanbul 1995.
- İbn Hişâm, *Siretu'n-Nebeviyye*, Mısır 1936.
- İbn İshâk, Muhammed ibn Yesâr, Hz. Peygamber'in Hayatı ve Gazveleri, çev. Ali Bakkal, İstanbul 2013.
- İbn İshâk, *Siretu ibn İshâk*, thk. Muhammed Hamîdullâh, Konya 1981.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, *Şifâu'l-Alil fî Mesâilî'l-Kazâ ve'l-Kader*, Kahire 1975.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâ'il ibn Ömer el-Kureyşî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Mısır 1932.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâ'il ibn Ömer el-Kureyşî, *Kitâbu'l-Muhtasar fî Ahbâri'l-Beşer*, Beyrut, ty.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh ibn Muslim ed-Dineverî, *el-Me'ârif*, Mısır 1353/1934.
- İbn Kuteybe, *Uyûnu'l-Ahbâr*, Kahire 1343/1925.
- İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed ibn Yezid el-Kazvinî, *es-Sunen*, İstanbul 1981(ofset).
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâluddîn, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut 1990.
- İbn Murtazâ, Ahmed ibn Yahyâ, *Tabakâtu'l-Mu'tezile*, Beyrut 1961.
- İbn Nedîm, Ebû'l-Ferec, *el-Fihrist*, Beyrut 1964.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullâh Muhammed *Tabakâtu'l-Kubrâ*, Beyrut, ty.
- İbrâhîm, Muhammed Tayyib, *l'râbu'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut 2006.
- İkbal, Muhammed, *İslam'da Dinî Düşüncenin Yeniden Doğuşu*, çev. N. Ahmet Asrar, İstanbul 1984.
- İnayet, Hamid, *Çağdaş İslami Düşünce*, çev. Yusuf Ziya, İstanbul 1988.
- İsfahânî, Râğib, *el-Mufredât*, çev. Yusuf Türker, İstanbul 2007.
- İsfahânî, Râğib, *Erdemli Yol*, trc. Muharrem Tan, İstanbul 2010.
- İsferâyînî, Ebû Muzaffer, *et-Tabîr fî'd-Dîn*, thk. M.M. Hudayri, Mısır 2005.
- İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an*, İstanbul 2009.
- İsmail Fennî, *Lugatçe-i Felsefe*, İstanbul 1341.
- İşcan, M. Zeki, *Selefilik –İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri–*, İstanbul 2012.
- Kâdî Abdulcebbar, *el-Muhîr bi't-Teklif*, Kahire, ty.
- Kâdî, Nu'mân, *Fıraku'l-İslâmiyye*, Kahire 1970.
- Kara, Mustafa, "Hikmet (Tasavvuf)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, XVII, 518-519.
- Karpat, Kemal, *İslam'ın Siyasallaşma Süreci*, İstanbul 2004.
- Kashif Ahmed Shehzade, *Dinin Kaynağı Olarak Kur'an Yeter mi?*, çev. Afşin Bilgili, İstanbul 2013.
- Keyder, Çağlar, *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, İstanbul 1993.

- Kırkpınar, Mahmut, "Mütevekkil-Alellah (847-861)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, XXXII, 211-212.
- Koca, Ferhat, "Hikmet (Fıkıh)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, XVII, 519-520.
- Koçyiğit, Talat, *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Mücadeleler*, Ankara 1969.
- Kutluer, İlhan, "Hikmet Maddesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, XVII, 503-511.
- Kütahyavî, Ahmet Asım, *Mebâhisü Defniye, Dâru't-Tibâ'at*, by., 1285/1878.
- La Boétie, Etienne de, *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*, çev. Mehmet Ali Ağa-oğulları, İstanbul 2011.
- Macdonald, D.B., "Kader", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1953, VI, 41-42.
- Makrizî, Ebû'l-Abbâs Ahmed ibn Ali ibn Abdilkâdir, *en-Nizâ ve't-Tahassum fima beyne Benî Hâşim*, Leiden 1888.
- Makrizî, *el-Mevâ'iz ve'l-İtibâr bi Zikri'l-Hutat ve'l-Âsâr*, Beyrut, ty. (ofset).
- Malâti, Ebû'l-Huseyn Muhammed ibn Ahmed ibn Abdurrahmân, *et-Tenbih ve'r-Redd alâ Ehli'l-Hevâ ve'l-Bide'a*, nşr. M.Z. Kevserî, Bağdat 1388/1968.
- Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji*, İstanbul 1983.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed ibn Muhammed, *Te'vilâtu Ehli's-Sunne*, Beyrut 2004.
- Mâverdî, *A'lâmu'n-Nubuvve*, Mısır 1330.
- Mert, Nuray, *Laiklik Tartışmasına Kavramsal Bir Bakış*, İstanbul 1994.
- Mes'ûdî, Ebû'l-Hasan Ali ibn Huseyn ibn Ali, *Murûcu'z-Zeheb*, thk. M.M. Abdulhamid, Mısır 1344/1964.
- Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'an*, İstanbul 1995.
- Mill, John Stuart, *Hürriyet Üzerine*, çev. M. Osman Dostel, Ankara 2003.
- Mismer, Charles, *Dinlerarası Diyalog*, 11.02.2008, online, sayı: 13-14.
- Muhammed Ali, *Peygamberimiz*, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1925.
- Muhammed Fuâd, Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Mufehres*, Kahire 1364/1945.
- Muhammed Hamidullah, *İlk İslam Devleti*, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul 1992.
- Muhammed ibn İsmâ'il el-Buhârî, *Halku Ef'âli'l-İbâd ve'r-Redd alâ'l-Cehmiyyeti ve Ashâbi't-Ta'til*, Beyrut 1984.
- Mukâtil ibn Suleymân, *Tefsîr-i Kebîr*, çev. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul 2006.
- Muslim, Ebû'l-Huseyn Muslim ibn Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul 1981 (ofset).
- Mustafa Sabri, *İnsan ve Kader*, çev. İsa Doğan, Ankara 1989.
- Naim, Abdullâh Ahmed, *Toward an Islamic Reformation*, Syracuse University Press, New York 1997.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer Ahmed ibn Muhammed ibn İsmâ'il, *İ'râbu'l-Kur'an*, Kahire 2007.

- Öner, Necati, *İnsan Hürriyeti*, Ankara 1987.
- Özcan, Hanefi, "Bilgi-Obje ilişkisi", *DEÜİFD*, İzmir, 1989, V, 263-285.
- Özkazancıgil, Hasan Hüseyin, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, Ankara, ty.
- Özsoy, Ömer, *Sünnetullah –Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması–*, Ankara 1994.
- Peterson, Hasker - Reichenbach, Basinger, *Akıl ve İnanç*, çev. Rahim Acar, İstanbul 2006.
- Rızâ, Seyyid Şerîf, *Nehcu'l-Belâğa*, şerh: Muhammed Abduh, Beyrut, ty.
- Râzî, Fahrüddin, *Tefsîr-i Kebîr*, Beyrut 1990.
- Rosenthal, Erwin, *Ortaçağda İslam Siyaset Düşüncesi*, çev. Ali Çaksu, İstanbul 1996.
- Sağ, Mustafa, *Kur'an'a Göre Âdem Peygamber mi?*, İstanbul 2011.
- Sandıkçı, Kemal, *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis*, Ankara 1991.
- Subhânî, Ca'fer, *el-Kazâ ve'l-Kader fi'l-İlm ve'l-Felsefeti'l-İslâmiyye*, Arapça-ya çev. M.H.Y. el-Ğarevî, Daru't-Tebliğ İslâmî, 1399/1979.
- Şâfi'î, Muhammed ibn İdrîs, *er-Risâle*, çev. Abdulkadir Şener - İbrahim Çalıskan, Ankara 1996.
- Şehristânî, Ebû'l-Feth Muhammed ibn Abdilkerîm, *Kitâbu'l-Milel ve'n-Nihal*, thk. Muhammed ibn Feth Esedaran, Mısır 1366/1947.
- Şehristânî, *Nihâyetu'l-İkdâm fi ilmi'l-Kelâm*, Beyrut 2004.
- Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul 1900.
- Şerif, Mian Muhammed, *İslam Düşünce Tarihi*, çev. Mustafa Armağan, İstanbul 1990.
- Şirvânî, Harun Han, *İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare Üzerine Araştırmalar*, çev. Kemal Kuşçu, İstanbul 1965.
- Taberî, *Muhtasar Tefsîr-i Taberî*, Mısır 1980.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed ibn Cerîr (310/922), *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, Kahire 1357/1939.
- Taftazânî, *Kelâm İlminin Belli Başlı Meseleleri*, çev. Şerafettin Gölcük, İstanbul 1980.
- Taftazânî, *Şerhu'l-Makâsîd*, Beyrut 1998.
- Tâhâ Hüseyin, *el-Fitnetu'l-Kubrâ*, Mısır 1947, 1953.
- Tahâvî, *Usûlu'l-Akîdeti'l-İslâmiyye*, Kahire 1987.
- Tancî, Muhammed ibn Tavîr, "İslam Mezhepleri Hakkında Düşünceler", *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, ed. Sönmez Kutlu, Ankara 2011.
- Tancî, "Mezhepler Tarihi", *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, çev. Bekir Topaloğlu, Ankara 2011.
- Tancî, "Kelâm İlmi", *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, çev. Bekir Topaloğlu, Ankara 2011.
- Tancî, "İslam'da Hilafet ve Mezheplerin Doğuşu", *e-Makalat Mezhep Araştırmaları*, et-Tancî Özel Sayısı, Bahar 2011, s. 439-483.
- TDK *Türkçe Sözlük*, Ankara 2005.

- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed ibn İsâ, *es-Sünen*, İstanbul 1981 (ofset).
- Topaloğlu, Bekir - Çelebi, İlyas, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010.
- Toprak, Mehmet Sait, *Talmud ve Hadis*, İstanbul 2012.
- Naim, Abdullâh Ahmed, *Toward an Islamic Reformation*, New York 1990.
- Toynbee, Arnold - Ikeda, Daisaku, *Yaşamı Seçin*, çev. Nur Sözen ve Aypar Altinel, Ankara 1992.
- Tritton, A.S., *İslâm Kelâmı*, çev. Mehmet Dağ, Ankara 1983.
- Ünal, Yaşar, "Egemenliğin Kurucu Unsurları ve Bireyin Otonomluğu", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, X (2012), sayı: 2, s. 221-249.
- Ünal, Yaşar, "Resul'e İtaat Meselesi", *Toplum Bilimleri Dergisi*, VI (2012), sayı: 11, s. 169-187.
- Ünal, Yaşar, "Selefi Zihnin Doğuşu ve Gelişimi Üzerine", *Dini Araştırmalar Dergisi*, XVIII (2015), sayı: 47, s. 55-78.
- Vloten, Gerlof Van, *Arab Hâkimiyeti, Şia ve Mesih Akideleri*, çev. Mehmed Said Hatiboğlu, 2. Baskı, Ankara 2017.
- Watt, William Montgomery, *Free Will and Predestination in Early Islam*, Londra 1948.
- Watt, *Islamic Political Thought*, Edinburg 1968.
- Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, çev. Ethem Ruhi Fiğlalı, Ankara 1981.
- Watt, *Muhammed at Medina*, Oxford 1956.
- Wehr, Hans A., *Dictionary of Modern Written Arabic*, Beyrut 1980.
- Wellhausen, Julius, *Arap Devleti ve Sükûtu*, çev. Fikret İşıltan, Ankara 1963.
- Ya'kûbî, Ahmed ibn Ali Ya'kûb ibn Ca'fer ibn Vehb, *Târîhu'l-Ya'kûb*, Nefes 1358/1939.
- Yaman, Hikmet, "Hikmet maddesi", *İslamiyet ve Hıristiyanlık Kavramları Sözlüğü*, Ankara 2013.
- Yazıcıoğlu, Mustafa Said, *Mâturîdî ve Neseî'ye Göre İnsan Hürriyeti*, Ankara 1982.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, "İslamiyet, Hilafet ve Meşihatı İslamiye", *Beyânu'l-Hak*, I, 22, İstanbul 1326/1330.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1970-1971.
- Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1982.
- Yiğit, İsmail, "Mevalî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2004, XXIX, 424-426.
- Yücesoy, "Mihne", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, XXX, s. 26-28.
- Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, Beyrut 1984-1986.
- Zemahşerî, Mahmûd ibn Ömer, *Tefsirü'l-Keşşâf*, Kahire 1397/1977.

DİZİN

A

Abbasi: ~ Devleti 205; ~ dönemi 134; ~ halifesi 166; ~ halifesinin siyasi mesruiyeti 163; ~ler 117, 140, 163, 165, 168
Abbasoğulları hareketi 165
Abdullah ibn Mes'ud 137, 203
Abdülmelik ibn Mervân 164
açık deliller 193
adalet 55
Âdem (Hz.) 20, 71, 74, 86, 87, 89, 90, 116, 127
ahlaki: ~ hareket 146; ~ ilişki 72; ~ ilkelere 58
Ahmed ibn Hanbel 135, 168, 206
Âişe (Hz.) 158, 201
ak(i)l 72; ~ düşmanlığı 136; ~ karşıtı 133, 136; ~ in ilkeleri 34, 38
âlem: ~ kitabı 143; ~lerin Rabbi 76
Ali (Hz.) 23, 46, 47, 124, 132, 158, 160, 199, 201, 204, 207
Allah: ~'a itaat 88, 162, 172, 177; ~-bi-rey ilişkisi 67; ~'in ayeti 34; ~'in ayetleri 141; ~'in bilgisi 35; ~'in buyruğu 56; ~'in dilemesi 31; ~'in dini 194; ~'in elçileri 54, 82, 85; ~'in elçisi 60, 73, 91, 95, 129, 138, 154, 155, 176, 177, 197; ~'in eli 141; ~'in emri 49, 56; ~'in ezeli bilgisi 163; ~'in ezeli ilmi 34; ~'in halifesi 49, 90, 161; ~'in ilmi 29, 33, 34, 35; ~'in iradesi 24, 51, 163, 195; ~'in istediği 24, 55; ~'in kaderi 22, 24, 43, 164; ~'in kanunları 39; ~'in kazası ve kaderi 163; ~'in kelamı 81, 93, 97, 128, 173, 210; ~'in kitabı 137; ~'in laneti 193; ~'in mesajı 56, 90, 169; ~'in rızası 163; ~'in sıfatları 54, 95, 204, 205; ~'in takdiri 30; ~'in varlık delilleri 68; ~'in vekili 47, 48, 53, 54, 90; ~'in yüzü 141; ~-insan iletişimi 146; ~-insan ilişkisi 70, 72, 115
amelî: ~ bilgi 113; ~ mezhepler 10, 162
amel-i salih 108, 188, 198
Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi 46
Ames 203

Amr ibn Ubeyd 202, 203

Arap: ~ anlayış 140; ~ça 45, 93, 95, 151; ~çılık 138, 165, 168; ~ egemenliği 140; ~İslam düşüncesi 166; ~ kültürü 138, 165, 167; ~ların hayatları 167; ~ların milli geçmişi 167; ~ milleti 167; ~ Müslümanlar 165; ~ siyasi kültürü 12, 200; ~ toplumu 19

Ashab-ı Hadis 137, 138, 141

Ashab-ı'l-Hadis 134, 137, 169

ataların yolu 140

Atay, Hüseyin 38, 171

atomcu yaklaşım 116

ayetin: ~ lafzi çevirvesi 210; ~ sibakı 31
azap melekleri 173

B

Bağdat 166

Batılı 9, 57, 58, 118, 180; ~ değerler 58; ~ siyasal kültür 59; ~ siyasal zihin 180

Bâtını 124

Batu siyasi paradigması 57

Bayraklı 107, 109, 110

Bedir 156; ~ Harbi 156

Benî Haşim 131, 200

Benî Kaynuka 129

Benî Kureyza 129

Benî Nadir 129

Benî Sa'ide 12, 130, 131, 156, 157, 189, 200, 201, 202, 205; ~ gölgeliği 130; ~ olayı 189

Benî Ümeyye 131, 200

beşerî: ~ bilgi 77; ~ kültür 97; ~ ölçütler 77
beyyinat 112

biat 133, 156, 162, 200, 201

biçimlerin savaşı 63

bidat 133, 139

bilgi sahibi 10, 119, 145, 171, 202, 213

burhan 94, 109

C

Câbirî 154, 166, 188

- Ca'd ibn Dirhem 25, 205
 Ca'fer es-Sâdık 43
 cahil: ~ cesareti 214; ~ insanlar 214
 cahiliye: ~ dönemi 131, 141; ~ mirası 166
 cebir 25, 164
 cebrî: ~ anlam 31; ~ düşünce 25; ~ görüş 32
 Cebriyecilik 168
 Cebriye mezhebi 25
 cehaletin tahsili 214
 cehennem ehli 21, 203
 Cehm ibn Safvân 25, 205
 Celâleddin Rûmî 118
 cemaat: ~ ilkesi 140; ~çı yapı 139; ~ zihin 140
 Cemal 124, 132, 158, 159, 201; ~ Savaş 158, 201
 cennet ehli 21, 203
 Cevdet Paşa 159
 Cibril 81, 83, 84, 85, 86, 87, 92, 93, 95, 96
 cihad 180, 201
 cinler 70
 cismani otorite 59
 Cuma hutbesi 175
 Cumhuriyet dönemi 57
 Curcâni 99, 120
 cüz'i irade 36
- Ç
- çağın imamı 47
- D
- Davud (as.) 49, 50, 106, 107, 111
 dayanışma ideolojisi 140
 delil 128
 demokrasi 45, 46, 50, 57, 58, 64
 Descartes 33
 devlet: ~ başkanı 60, 129, 131, 175, 199; ~in bütünlüğü 129
 dikey meşruiyet kaynağı 132
 dileme: ~ hürriyeti 31; ~ imkânı 31
 din 194; ~de kaynak krizi 170; ~i devletleş-tirmek 184; ~in değerleri 150, 184; ~in esasları 15; ~in ilkeleri 121, 148, 165, 173, 185; ~ kardeşliği 180; ~ kültürü 13, 187; ~sel egemenlik 60; ~sel gelenek 9; ~sel gelenek 205; ~sel kavramlar 163; ~sel kültür 10; ~sel paradigma 146; ~sel rehberlik 97; ~siyaset ilişkisi 60, 199; ~sizlik 61
 dini: ~ alan 155, 158, 163; ~ çevreler 62; ~ delil 93; ~ düşünce 124, 137; ~ düşün-ce alanı 140; ~ geleneği 151, 199; ~ grup 125; ~ ihtiyaçlar 133; ~ kaynak 93, 135; ~ kaynaklar 209; ~ mass 136, 168, 179; ~ otorite 130, 141; ~ ölçüler 126; ~ rehberlik 97; ~ sorumluluk 195; ~ sorunlar 124; ~ söylem 124; ~ topluluk 155
 dirayete dayalı din anlayışı 137
- Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü 172
 dört halife dönemi 58
 Dunning-Kruger Sendromu 214
 duygusal vahdet ve irade birliği 180
 dünya hayatı 41, 53, 146, 158, 161
- E
- Ebû Bekir (Hz.) 58, 130, 131, 156, 157, 158, 199, 200, 201
 Ebû Hanîfe 133, 137
 Ebû'l-Huzeyl el-Allâf 202
 Ebû Ubeyde 22, 130, 156, 199
 ecel 41
 egemen 45; ~lik 45, 46, 47, 50, 51, 52, 55, 60, 103
 eğe kemigi 71
 ehl-i eser 141
 ehl-i hadis 133, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 166, 167, 168, 169, 170, 205, 207
 ehl-i re'y 133, 134, 135, 136, 137, 138, 166, 167, 168, 169
 ehl-i sünnet 47, 139, 160
 ehl-i sünnet ve'l-cemaat 139
 elçi: ~ 72, 73, 74, 75, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 100, 101, 103, 104, 114, 115, 128, 138, 143, 154, 155, 173, 174, 175, 178, 196, 210; ~nin eğitim sü-reci 128; ~nin görevi 73, 91; ~nin sözü 87, 92; ~nin şikâyeti 210; ~ye iman 172; ~ye itaat 91, 172, 178
 elçilik: ~ görevi 73, 91, 92, 129, 173, 178, 197, 207; ~ olgusu 87
 elest bezmi 89
 Ebû'l-Hasan el-Eş'arî 137, 185
 Emevi Devleti 22, 23, 132, 158, 160, 165, 167, 201, 204, 205; ~ halifeleri 24, 25, 161; ~ler 12, 140, 164, 165, 166, 167, 205; ~ler dönemi 12, 165, 167; ~lerin ka-der doktrini 205; ~lerin kaza ve kader algıları 163; ~ siyasi iktidarı 132; ~ yöneti-cileri 22, 24, 165; ~ yönetimi 12, 23, 132, 133, 134, 135, 161, 165
 Emin 134, 166
 Enes bin Mâlik 134
 enfûsi deliller 83
 ensar 129, 130, 155, 156, 199, 200
 entelektüel zihinler 150
 esbâb-ı nüzûl 94
 Esed, Muhammed 110, 151
 Eş'arî 30, 137, 185
 Eş'ariler 36
 evhâ 84
 evrensel ahlaki ilkeler 110
 Evs ve Hazrec kabileleri 129, 197
 eylem aşaması 196
 ezeldeki eşya 28
 ezeli tespit 26
 eziyet hareketi 134

F

Fahrüddin Râzî 101
Fârâbî 35, 118
farklı İslamcılıklar 186
fatalizm 205
felsefi hikmet 118
fıkıh usulü 176
firka 20, 125
fitrat 11, 73
Firavun 51
fitne kapısı 132
fizik ve sosyal kanunlar 210
Fransız ihtilali 46
Fuller, Graham 186

G

Garaudy, Roger 97, 118, 191
garizi akıl 113
gayb 173; ~a iman 38
gayr-i metluv vahiy 143
Gazâlî 207, 213
geçmiş nesiller 116, 125
geleneksel: ~ İslam 185; ~ Müslüman man-
tığ 149; ~ müslüman siyaset anlayışı 59;
~ okuma biçimi 116
gelenekteki hatalar 152
Gurabî 38
günah 23, 74, 177
Güney Irak toprakları 58

Ğ

Ğaylân ed-Dımeşkî 24, 205

H

hadis: ~ borsası 12; ~ ehli 136; ~ faaliyetle-
ri 133; ~i kutsî 143; ~ kitapları 20, 203;
~ külliyyatı 22; ~lerin yazıya geçmesi 164;
~ problemi 26; ~ üretimi 133; ~çiler 136,
137, 138, 139, 206; ~çiliğin teşviki 164;
~çilik 121, 133, 139, 168; ~çi zihin 139,
141, 168; ~çi zihniyet 134
hak din 128, 194
hakeme 45, 99
hakem olayı 158, 201
hakim 99, 108, 118
hâkimiyet 55
hakkaniyet 55
halife 49, 90; ~ kavramı 49; ~nin iradesi
163; ~nin otoritesi 58; ~ye isyan 46
Halife Ömer 12, 22, 133, 139, 167
halk: ~ egemenliği 46, 58; ~ hareketi 168,
207, 214; ~ın rızası 164
Halku'l-Kur'an 206
Harici: ~ anarşizmi 48; ~ anlayış 47; ~ fırka-
sı mensupları 46; ~ler 46, 47, 164, 201;
~lerin hataları 48; ~lerin tekfir söylemle-
ri 158; ~lik 47; ~ mezhebi 47
harp ilmi 106
Hârûn er-Reşîd 134, 166
Hasan el-Basrî 24

Hasan (Hz.) 23
Havva (Hz.) 71
hayırdır yarış 11, 79, 97, 106, 187
Hazrec 129, 130, 131, 197, 200
helal ve harama ilişkin öğütler 100
hesap günü 144
hidayet-i: ~ âmme 72, 114, 127, 203, 215;
~ hâsse 72, 114, 128, 203, 215; ~ kitabı
202; ~ yolu 193
hikmet 99, 101; ~i hikmet 117; ~ sahibi
âlim 120; ~ üretme yeteneği 11; ~ yete-
neği 89, 90
hilafet 127, 158, 160, 163, 166, 168, 185,
200
Hişâm ibn Hakem 34
hokhmah 100
Horasan 166
Hristiyanlar 9, 79
Hulefa-i Raşidin dönemi 130
Hume, David 33
hurma kütüğü 86
Huseyn ibn Muhammed en-Neccâr 25
hutbe 172
hüküm 55
hür iradeli failer 33
hürriyet 29

I

ırk ayrımı 165

İ

İ
İblis 71
İbn Abbâs 109
İbn Arabî 118
İbn Asâkir 213
İbn Âşûr 101
İbn Ebû Duâd 167
İbn Fâris 99
İbn Hibbân 176
İbn-i Sînâ 35
İbn Manzûr 49, 54, 84, 99, 112
İbn Sînâ 118
İbnu'l-Eş'as 165
İbrahim ailesi 103
İbrâhim en-Nazzâm 202
İbrahim (Hz.) 203
İbrance 100
icma 179
ictihad: ~ farklılıkları 159; ~ hatası 159; ~
teorisi 159
ideal İslam 182
ideolojik: ~ bakış 179; ~ devlet 61; ~ İslam
179, 183, 186; ~ zihin 187
ihkâm 108
İkbal, Muhammed 18, 30, 35
ikinci sınıf vatandaş 165
iktidar: ~ savaşı 134; ~ın kaynağı 48, 185
ilahî: ~ faaliyet 18, 35; ~ hüküm kaynakla-
rı 56; ~ irade 40, 163; ~ kanunlar 29; ~
kaynak 57; ~ kaynaklı nebevi bilgi 120;

~ mesaj 56, 128, 173; ~ meşruluk 163; ~ teklif 40
 ilim zihniyeti 202
 ilk: ~ günah 74; ~ müslümanlar 159; ~ üç neslin uygulamaları 125
 ilm-i hasen 108
 imamet 163, 164; ~ ideolojisi 164
 İmam-ı Mâlik 22, 101
 imamların: ~ ilahi hakkı 47; ~ otoritesi 47
 İmam Şâfi'î 101, 102, 105, 120
 iman: ~ esası 164; ~ sahibi 10, 145, 171; ~ sistemi 61
 inanç ilkeleri 162
 insan: ~ cinsinin kaderi 40; ~ fitratı 146; ~ fiilleri 23, 29, 32; ~ hürriyeti 29, 33; ~ kitabı 143; ~ özgürlüğü 205; ~ sorumluluğu 21, 22, 23, 24, 29, 36, 42, 168; ~ın hürriyeti 35; ~ın kaderi 18, 40; ~ın varoluş amacı 150; ~ın yeryüzü serüveni 74; ~i olan 128
 irade 31; ~ hürriyeti 23, 31, 34; ~i cüz'iyeye 36
 iradi Müslüman 76
 İsa (Hz.) 36
 İslam: ~ anlayışı 175; ~a karşı İslam 171; ~birliği 180; ~devleti 61; ~dini 9, 10, 54, 63, 64, 109, 124, 142, 146, 147, 148, 151, 179, 182, 183, 188, 195, 208; ~dinin ilkeleri 137; ~dünyası 168, 181; ~hareketi 167; ~karşıtları 13; ~kültürünün teşekkül devri 26; ~mesajı 129; ~öncesi Arap geleneği 140; ~öncesi cahiliye siyasi kültürü 157; ~öncesi kültür 131; ~öncesi siyasal kültür 124; ~siyasi düşüncesi 47; ~tarihi 46, 62, 147; ~ümmei 11, 20, 26, 47, 51, 142, 177
 İslam'ın dini içeriği 106, 187
 İslam'ın doğruluğu 139
 İslam'ın düalizmi 39
 İslam'ın dünya görüşü 136
 İslam'ın Harici yorumu 47
 İslam'ın ilkeleri 138, 203
 İslam'ın ilk iki nesli 123
 İslam'ın mesajı 197
 İslam'ın temel değer yargıları 9
 İslami: ~ çağrı 154; ~ ilimler 165; ~ ilkelere 10
 İslamcı: ~ ideoloji 185; ~ların hareket noktaları 185; ~ların referansları 181; ~lık 179, 181, 183, 186; ~lık ideolojisi 179; ~ siyasal zihin 180; ~ zihin 182, 185
 İslamoğlu, Mustafa 109, 110
 isyan hareketleri 58, 165
 itaat 176, 177, 201
 itikadi: ~ ekoller 134; ~ İslam mezhepleri 62; ~ ve amelî mezhepler 10, 162
 K
 kader 12, 19, 24, 28, 29, 30, 38, 132, 159, 161, 164, 201; ~ algısı 159; ~ doktrini 24, 163; ~e iman 164; ~in sırrı 33, 38; ~ci al-

gı 132; ~ci bakış açısı 30; ~ci düşünce 23, 24; ~ci karakter 26; ~ kavramı 19, 23, 24, 33, 159, 161, 163; ~ öğretisi 132; ~ problemi 17, 29, 35
 Kaderiyye 21, 137
 Kadırbillah 169
 karşı: ~ mihne 135, 167, 168, 169, 189; ~ tarih 153
 Katâde 101
 katıksız cebri 30
 Katolik 61
 kavram çarpıtması 48
 kaynak düalizmi 170
 kaza 28; ~ ve hüküm 28; ~ve kader 201
 kelam: ~ âlimi 204; ~ci 175, 204, 216; ~cılar 171, 203, 204; ~ ilmi 81, 167, 169, 196, 202, 204, 213, 216; ~ yöntemleri 204
 keşf 117
 kıraat-ı seb'a 94
 kıyamet 59, 89
 Kindî 118
 kitâb 32, 100, 102
 Kitâb-ı Mukaddes 100
 klasik: ~ kader anlayışı 19; ~ Müslüman düşüncesi 58
 kocakarı imanı 207
 kötülük meselesi 39
 Kufe 137
 kulun: ~ fiili 36, 37; ~ sorumluluğu 36
 Kur'an-ı Kerim 18, 26, 34, 45, 46, 52, 54, 68, 88, 100, 128, 145, 193
 Kur'an: ~ algılan 150; ~a sadakat 190; ~ ayetleri 27, 37, 48, 82, 116, 126, 142, 169, 175, 191, 203, 210; ~in açıklayıcısı 135; ~in alternatifleri 139; ~in ayetleri 34, 53; ~in bütünlüğü 39, 210; ~in evrenselliği 134, 138; ~in evrenselliğine 134, 135; ~in genel prensipleri 57; ~in ilkeleri 115, 157, 187; ~in İslam'ı 148; ~in mahluk olup olmadığı 134, 205, 206; ~in mesajı 124, 125, 126, 150, 151; ~in misyonu 146; ~in önerdiği İslam 62, 151, 153; ~ ilkeleri 81, 139, 216; ~i değerler 187; ~i doğrular 27; ~i esaslar 33; ~i ilkeler 11, 13, 146, 168, 179, 216; ~i mesaj 166; ~i mesajın amacı 146; ~i nasıllar 182; ~i temeller 123; ~ kavramları 201; ~ kitabı 143; ~ metinleri 83, 94; ~ metni 77, 83, 95; ~ ölçüsü 106; ~+sünnet+ıcma 179; ~ vahyi 14, 85, 93, 94, 97, 121, 128
 Kureys 47, 129, 131, 154, 156, 160, 197, 200; ~çilik 168; ~in ekonomik çıkarları 154; ~in ticari endişesi 154; ~ kabilesi 47, 154
 kutlu doğum 138
 kutsal nesiller teorisi 143
 küfrün anahtarı 21
 kültürel savaş 138

- L
lafız mana ayrımı 97
laik 61, 179; -lik 61, 64
Lazım fiil 99
Le Bonn, Gustave 116
Levh-i Mahfûz 83, 92, 93, 95, 83, 96
liderlerin otoritesi 47
Lock, John 46
Lokman 110, 111
Lübb 114
- M
Ma'bed ibn Hâlid el-Cuhenî 24, 161, 205
mahluk 36, 134, 167, 169, 205, 206, 207
mahşer 195, 209
makasid-ı şâri 117
manevi iktidar 59
Mansur 134
masâlih-i ibâd 117
maslahat 108, 117
masum imamlar 47, 61
Mâtürîdî 36, 39, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112
Maturîdî: ~ler 36; ~ mezhebi 36
Maveraünnehir âlimleri 36
Mecusiler 21, 36
Medine 124, 129, 130, 131, 132, 138, 154, 155, 156, 160, 174, 180, 187, 197, 198, 199, 200; ~ Anayasası 155; ~ Müslüman Devleti 124, 160
medlul 128, 197, 209
mehdi 169, 190, 215
mekanik Müslüman 76
Mekke: ~deki siyasi yapı 129; ~ dönemi 129; ~liler 197; ~nin ileri gelenleri 154; ~ Site Devleti 128, 154; ~Medeni 94
melekler 71, 82; ~in laneti 193
Me'mûn 134, 135, 166, 167, 168, 205, 206
menfaat 108
Meryem (Hz.) 85, 86, 87
mesih 190, 215
meşiet 31
metafizik hâkimiyet 52
mevali 164, 165; ~nin kültürel baskısı 167; ~nin kültürel tehdidi 165
mezhepçilik 162
mihne 134, 135, 137, 166, 167, 168, 169, 170, 189, 206, 213; ~ dönemi 206; ~ zihniyeti 135
milli egemenlik 46
misak 72; ~ aşaması 196
mizan 120
Mu'âviye 23, 24, 46, 132, 158, 160, 161, 201, 204; ~nin isyanı 158, 201
Mu'tasım 206
muhacir 129, 130, 131, 199, 200; ~ler 129, 131, 155
Muhammed (Hz.) 60, 73, 78, 81, 85, 91, 92, 93, 94, 95, 102, 115, 124, 128, 129, 130, 144, 154, 155, 156, 173, 174, 190, 196, 197, 198, 199, 209, 210, 215
Muhammedi davet 154
Muhammedilik 143
Muhammed ibn Nu'mân 34
muhabat 12, 15, 26, 27, 61, 72, 78, 83, 87, 97, 115, 120, 124, 125, 142, 148, 151, 168, 170, 189, 195, 209, 210
muhkem 45, 101, 109; ~ ayetler 101
mukallitler 171
Mukâtil ibn Suleymân 100, 102, 103, 104, 106, 111
murselûn 90
Musa (Hz.) 20, 85, 86, 87, 203, 96; ~'nin annesi 85, 87
Mushaf 196
Mu'taz 169
Mu'tezile 34, 36, 47, 134, 137, 167, 168, 169, 170, 202, 207
Mu'tezili: ~ âlimler 135; ~ düşünce 135
mutlak: ~ güç sahibi 48; ~ varlık 18, 38, 68
mükellef 123, 135, 136, 194, 195
mülk 55
mürsel 90
Müslüman: ~ aklın ironisi 10; ~ Arap kültürü 13; ~ Arap toplumu 134; ~ aydınlar 13; ~ aydın tipi 143; ~ birey 9, 11, 12, 14, 15, 115, 143, 149, 158, 161, 184, 189, 190, 213; ~ dini geleneği 151; ~ dinsel zihin 187; ~ dünya 58, 135, 158; ~ dünyası 181; ~ düşüncesi 58; ~ düşüncüler 118; ~ entelektüel zihin 147, 187; ~ felsefeciler 118; ~ filozoflar 35, 118; ~ geçmişimiz 153, 215; ~ gelenek 10, 11, 92, 93, 94, 97, 159, 210, 211, 93, 94, 97, 131, 159, 210, 93, 94, 97, 159, 174, 210; ~ hadis geleneği 120; ~ halklar 13; ~ hükümdarlar 180; ~m dünya görüşü 26; ~ kültür 153; ~ kültürü 57, 64; ~lardaki akıl tutulması 136; ~ların dramı 140; ~ların eşitliği 165; ~ların gündemi 47, 179; ~ nesil 11, 106, 187, 190; ~ nesiller 50, 106, 150, 187, 190; ~ siyasal akl 170; ~ siyasal geleneği 186; ~ siyasal zihni 159, 160, 162, 183, 186; ~ siyasi düşüncesi 47; ~ siyasi geleneği 147, 162; ~ siyasi kültürü 53, 57; ~ siyasiler 187; ~ siyasi paradigması 48, 57; ~ siyasi tarihi 200; ~ toplum 47, 48, 131, 139, 142, 189; ~ toplumlar 51, 53, 211; ~ toplumu 130, 138, 183; ~ tutuculuğu 139; ~ ütopya 181; ~ zihin 10, 12, 13, 14, 15, 86, 116, 121, 137, 151, 157, 158, 159, 174, 182; ~ zihnin yabancılaşma süreci 164
müstakim iman 145
müstefad akıl 114
mütesabih 101
Mütevekkil 134, 167, 168, 169, 206; ~'in hilafeti 167

- N
 Naim, Ahmet 56, 58
 nakil-i kelâm 88
 nakli kaynak 203
 nasih-mensuh 94
 nass 83, 93, 123, 168, 169, 170, 172, 179, 189, 215; ~ kaynağı 123, 170
 nazari bilgi 113
 nebevi otorite 60
 neslin orijinallığı 138
 Nil 86
 nübüvvet 83, 103, 106, 107, 111, 112, 113, 141
- O
 Osman (Hz.) 23, 124, 132, 158, 201, 204
 Osmanlı siyasal zihni 180
- Ö
 Ömer (Hz.) 22, 23, 58, 130, 131, 132, 137, 156, 158, 199, 201, 204
 Ömer'in (Hz.) düşünce sistemi 137
 Ömer ibn Abdilazîz 12, 133, 139, 167
 özlere savaşçı 63
- P
 parça-bütün ilişkisi 196
 peygamber 23, 30, 39, 50, 60, 71, 83, 85, 86, 87, 90, 91, 110, 114, 126, 127, 130, 138, 141, 143, 164, 173, 174, 175, 199, 200, 201, 202, 203
 Peygamber dönemi (Hz.) 12, 105, 115, 139, 200; ~ döneminde din algısı 200; ~e sadakat 190; ~in aşireti 131; ~in (Hz.) siyasi kararları 129; ~in (Hz.) sünneti 92, 105, 157, 175; ~in ölüm haberi 199; ~in sünneti 92, 101, 105, 137, 172, 175; ~in vefat haberi 130; ~in vefatı 157, 187, 189
 peygamber: ~ tanımı 174; ~ tasavvuru 173, 174
 proje aşaması 196
 put 77
- R
 Rab 72, 76
 Râğîb el-İsfahânî 41, 99, 113, 116, 216
 Rahman, Fazlur 116
 râşih 119
 Rasulullah'in sünneti 101
 rehberlik aşaması 196
 resmî: ~ mezhep 167; ~ tarih 152, 153
 resul 73, 90, 91; ~e itaat 87
 Resul-i Ekrem 175
 re'y 140; ~ ehli 137; ~ ehlinin temel yaklaşımı 137
 Risalet 73, 90
 rivayet: ~ kültürü 170; ~çi zihin 137; ~e dahi 137
 Rousseau, J. J. 46
- ruhani otorite 59
 ruhban sınıfı 11
 rusul 90
- S
 Sabiiler 79
 Sa'd ibn Ubâde 130, 199, 200
 Sadreddin Konevî 118
 sahabe dönemi 22, 133, 135, 137, 140
 salih amel 21, 113
 Sartre 19
 savaşçı sınıf kimliği 165
 savaş ganimeti 58
 selef 136, 139; ~ âlimleri 136; ~çilik 207; ~e bağlılık tutkusu 124; ~i 123, 124, 125, 126, 130, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 204; ~i algı 124, 135, 138, 139; ~i düşünce biçimi 123, 134, 137, 142; ~iliğin ilk imamı 135; ~ilik 123, 124, 125, 130, 136, 208; ~i mantık 123, 137, 143; ~in düşünce biçimi 134; ~in sabiteleri 139; ~in sorun çözme yöntemi 123; ~in uygulamaları 123; ~i söylem 204; ~i-Sünni anlayış 126; ~i teoloji 125; ~i yaklaşım 123; ~iyye 123, 130, 136, 142, 143
 Sıffin 124, 132, 158, 159, 201; ~ Savaş 158, 201
 sırrı bilgi 117
 siyak-sibak 27, 210
 siyasal: ~ değer 64; ~ doktrin 59; ~ egemenlik 60; ~ İslam 124, 181, 183; ~ İslamcılar 188; ~ İslamcı söylem 182; ~ kurum 64; ~ kültür 124, 183; ~ özgürlük 64; ~ teori 59; ~ zihin 162, 180
 siyaset 60, 198; ~ felsefesi 59; ~in amacı 198
 siyasi: ~ amaçlar 163; ~ egemenlik 49, 51, 163; ~ hâkimiyet 48, 55; ~ hâkimiyet 50, 161; ~ hesaplar 135; ~ iktidar 137, 206, 207; ~ iktidar 134, 135; ~ meşruiyet 12, 132, 201, 204, 205; ~ meşruiyetin kaynağı 164; ~ meşruiyet krizi 58; ~ mücadele 62, 124; ~ sınav 156; ~ sorunlar 124; ~ topluluk 155
 somutçu tanı algısı 141
 sosyalist sistem 59
 sufi: ~ler 117; ~ söylem 120
 sūfêha 172
 sünnet 12, 13, 56, 57, 83, 94, 100, 101, 102, 103, 105, 108, 111, 120, 121, 123, 126, 135, 139, 140, 142, 168, 171, 175, 176, 177, 178, 179, 189; ~çilik 12, 165; ~in kapsamı 136; ~in zaferi 167; ~ vahyi 94
 Sünnî: ~ anlayış 47; ~ düşünce 176; ~ hilafet teorisi 185; ~ siyasi düşünce 185
- Ş
 şâ'e 31
 Şâfi'i 101, 102, 105, 120, 176

Şam 22, 132, 201, 204
şari' 171
şefaaf 173
Şehristāni 25, 159
seriat 56, 105, 125, 182; ~in asılları 176; ~
ilmi 112
ser'i deliller 93, 181
Şii: ~ anlayış 47; ~ gelenek 60; ~ler 47, 164;
~ mezhebi 61
şirk 50
şūra 58, 201

T

Taberî 100, 109, 110, 111, 112
tabiîn dönemi 133
tabiî ömür 41
tahkik-i ilim 108
Taif 154, 197
takdir 30; ~ aşaması 127
takva 177
Talha (Hz.) 158
tanrı fikri 141; ~insan ilişkisi 196; ~nın il-
mi 68; ~nın varlığı 19, 79; ~nın vekili 73;
~sal olan 134; ~ tasavvuru 67, 141
Tanzimat 57
tarihsel İslam 182
tasarım aşaması 127
tasavvufta hikmet 117
tebliğ görevi 86, 196
tedvin: ~ asrı 13, 189; ~ dönemi 12, 174,
189, 190, 205
tefakkahu 116
tekfir ideolojisi 164
tekrâr-ı nüzûl 94
tek vahyi kaynak 166
teolojik: ~ körlük 120; ~ kriz 121
teorik kaynak 105, 139, 179
terazi 120
Teshîr 109, 118
tevhid 69, 141, 195
tevil 82
toplumsal: ~ irade 49; ~ istikrar 133; ~ nza
131, 157; ~ sözleşme 155
tüzel: ~ kişiler 61; ~ kişilik 61, 211

U

ulû'l-emr 177, 201
usûlu'd-din 106, 175
ümmet 155, 181; ~in istikameti 201

Ü

üşve-i hasene 92

V

vah(i)y: ~ aşaması 127; ~ kavramı 67; ~ me-
leği 85, 87; ~ olgusu 82; ~i gayr-i metlûv
12, 93, 94, 126; ~ gelenek 83; ~n muha-
tabı 87, 120, 170; ~n niteliği 82; ~n uy-
dusu 120, 170
varlıksal egemenlik 60
Vâsik 206
Vâsil ibn Atâ' 202
veba salgını 22
Vedûd 79
vekâlet 54, 73, 88, 90, 198
vekil 54, 73, 87, 88, 89, 90

Y

Yahudi 78, 79, 155, 197, 211; ~ler 129,
198
yaratana-yaratılan ilişkisi 196
yaratma 36; ~ fiili 35; ~ kavramı 67; ~ ke-
limesi 37
yasak ağaç 74
yasak meyve 74
yatay bölünme 130
yazgıcı kader anlayışı 203
Yazır, Hamdi 49, 61, 88, 99, 108, 176
Yesrib 129, 154
Yezîd 24, 161
Yezîd ibn Ebî Sufyân 22
yıldızlar karması 209
yorum geleneği 97
yönetici: ~ sınıf 128; ~ye itaat 131, 162
yönetme yetkisi 52
Yûnus el-Asvârî 24, 205

Z

zamansal ruhban sınıfı 11
Zebur 106, 112
Zemahşerî 30, 32, 100, 102, 103, 104, 105,
106, 107, 109, 110, 111, 112
Zeyd ibn Vehb 203
zihinsel istila 137
Zübeyr (Hz.) 158

KÂSEDEN

- ▶ Ahmet Akbulut
 - Sahabe Dönemi İktidar Kavgası
 - Müslüman Kültürde Kur'an'a Yabancılaşma Süreci
- ▶ Enbiya Yıldırım
 - Hadis Problemleri
 - Hadiste Metin Tenkidi
 - Sahih Hadis Bulunmayan Konular
- ▶ Faruk Gürbüz
 - Çeviride Sadakat Problemi
- ▶ Fuad Sezgin
 - Buhârî'nin Kaynakları
- ▶ Gerlof Van Vloten
 - Emevi Devrinde Arab Hâkimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri Üzerine Araştırmalar (çev. Mehmed Said Hatiboğlu)
- ▶ Hayri Kırbaçoğlu
 - Ahir Zaman İlmihali
 - Alternatif Hadis Metodolojisi
 - Destursuz Çağa Girenler
 - Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları
 - Eskimez Yeni
 - İslam'ın Kurucu Metni
 - İslami İlimlerde Metod Sorunu
 - Namazların Birleştirilmesi
 - Üçüncü Yol Mukaddimesi
- ▶ Hidayet Şefkatli Tuksal
 - Kadın Karşıtı Söylemle İslam Gelenegindeki İzdüşümleri
- ▶ Hüseyin Çelik
 - Kur'an Ahkâmının Değişmesi
- ▶ İbn Kuteybe
 - Hadis Müdafaaası (çev. M. Hayri Kırbaçoğlu)
- ▶ Mahmud Esad
 - İki Cihan Devleti Arasında Hz. Muhammed (sas.) (yay. haz. Seyfettin Erşahin)
- ▶ Mahmud Esad Erkaya
 - Kur'an Kaynaklı Tasavvuf Kavramları
- ▶ Mehmet Ata Az
 - Tanrı'nın Bilinebilirliği
- ▶ Mehmed Said Hatiboğlu
 - Hz. Peygamber ve Kur'an Dışı Vahiy
 - Hadis Tedkikleri
 - İslam'ın Aktüel Değeri Üzerine 1-2
 - Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti
 - Hilafetin Kureysliliği
 - İslami Tenkid Zihniyeti
 - Siyasi İctimai Hâdislerle Hadis Münasebetleri
- ▶ Mehmet Görmez
 - Gazâlî'de Sünnet Hadis ve Yorum
 - Hadis İlminin Temel Meseleleri
 - Kalbin Erbaini
 - Metodoloji Sorunu
- ▶ Mehmet Emin Özafşar
 - Hadis ve Kültür Yazıları
 - Hadisi Yeniden Düşünmek
 - İdeolojik Hadisçiliğin Tarihi Arka Planı
 - Oryantalist Yaklaşımına İtirazlar
- ▶ Mehmet Emin Maşalı
 - Gâî Yorum
 - Kaffâl eş-Şâşî'de Kur'an Yorum Anlayışı
 - Kur'an'ın Metin Yapısı
 - Kıraat İlmi
- ▶ Mehmet Akif Koç, İsmail Albayrak
 - Tefsire Akademik Yaklaşımlar 1-2
- ▶ Musa Carullah
 - Hatun (yay. haz. M. Görmez)
 - İslam Şeriatının Esasları (yay. haz. Hatice K. Görmez)
- ▶ M. A. Kirman, I. Çapıcıoğlu
 - Sekülerleşme
- ▶ Mehmet Ulukütük
 - İslam Düşüncesinde Din ve Akıl
- ▶ M. Yusuf Gûraya
 - Sünnetin Nelîği Sorunu (çev. M. Emin Özafşar)
- ▶ Necdet Subaşı
 - Gerisi Hikâye
 - Söz Uçar Sızı Kalır
 - Türk Aydınının Din Anlayışı
 - Yaz Dediler Anı
 - Gelince Söylertim
- ▶ Osman Mutluel
 - İslam Sanatı
- ▶ Selim Türcan
 - Neshin Problematik Tarihi
- ▶ Reza Arasteh
 - Aşkta ve Yaratıcılıkta Yeniden Doğuş (çev. Bekir Demirkol, İbrahim Özdemir)
- ▶ Sönmez Kutlu
 - İmam Mâturidî ve Maturidilik
 - Selefilik'in Fikri Arka Planı
 - Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri
- ▶ Şaban Ali Düzgün
 - Allah, Tabiat ve Tarih
 - Âdem'den Öncesine Dönüş
 - Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlar
 - Kimiksiz Hakikatler
 - Sarp Yokuşun Eteğinde İnsan
 - Sosyal Teoloji
- ▶ Zerkeşi
 - Hz. Aîşe'nin Sahabeye Yöneltiltiği Eleştiriler (yay. haz. Bünyamin Erul)